

І. К. Цюп'як,
канд. філол. наук
УДК 821.161.1+929

Публіцистичний голос Олесея Гончара в контексті творчих задумів

«Із творчих задумів» виокремлюється публіцистичний голос Олесея Гончара і розглядається в контексті як синтезована домінанта світла, кольору, звуку, як своєрідна онтологічна модель образної системи життя. Голос автора і голос його героїв постають в їх єдності як метапрограма майбутнього творчого звершення задуманого.

Ключові слова: голос, автор, звук, нота, авторське Я, творчий задум, буття, публіцистичність.

Голос автора як об'єднання всіх голосів в одну онтологічну цілісність аж до афористичного виразу: «Голос Олесея Гончара – це відлуння доби» – є органічним художнім, синергетичним сплавом філософських, соціопсихологічних, морально-етичних та гуманістичних концептів. У творчій інтерпретації митця вони мають свою неповторну мозаїчну картину життя, зітканого із зоряного слова, його кольору, світла, звуку. За всім доробком видніється інтонаційний образ самобутнього автора, синергетичний у своїх вимірах, концептуально стверджений у розмаїтості творчому набутку.

Об'єкт дослідження – голос автора як синергетичний феномен і концентроване втілення життя й творчості письменника.

Предмет визначили стратегії представлення публіцистичного багатоголосся у вибраному із творчих задумів Олесея Гончара в підтексті їх задуманого.

Мета – узагальнити й охарактеризувати письменницькі стратегії введення авторського голосу, посилаючись на документалістику, художню й публіцистичну творчість, задуми, народжені в лабораторії митця.

Цей голос чується в новелах «Крик», «За мить щастя»: «Яке роздолля навкруги! Під час війни, коли випадало опинитися в горах скелястих уночі, у хвищу, в завірюху, не раз кортіло йому крикнути, гукнути, гогокнути так, щоб луна покотилася по всіх Карпатах...» [1, с. 121].

У заново відредагованих «Модри Камень», «Весна за Моровою», «Березневий каламут», «Маша з Верховини», «На косі», «Кресафт», «Магда», «Ода тій хаті, що в снігах», «Літньої ночі», «Коріда», «Геній в обмотках», «Пізнє прозріння», «Жінка в сірому», «Двоє вночі», «Летять усміхнені птиці», «Чорний яр», «За мить щастя», «Спогад про океан», усіх повістях і романах, «Щоденниках», серії статей про славетних, у поліфонії голосів, що звучать антиподом мета-

форичній тиші на повну силу лунає оркестровий тембр автора. Звідки він, із яких традицій? Може, від першого симфоніста української прози, чи від української пісні, а може, від власних «смагдових акордів».

На це питання дає досить розлогу відповідь В. Галич у монографії, присвяченій творчості Олесея Гончара, зокрема у розділі «Ментальність українського народу»: «Лейтмотивом в усій літературно-критичній спадщині письменника звучить думка про те, що саме українське художнє слово від сивих глибин віків народної пісні, величавих козацьких дум, інтермедій, розіграних спудеями Києво-Могилянської академії, памфлетів Івана Вишенського, філософських віршів Григорія Сковороди, Шевченкового “Кобзаря” і до нашого багатостраждального часу, який промовив до свого народу голосом П. Тичини, М. Рильського, В. Сосюри, А. Малишка, В. Симоненка...» [2, с. 176–177].

Разом із тим Олесь Гончар має свій власний голос. Його не перекує змії, як у казці про Івасика-телесика, бо він на всіх регістрах теми, у кожному слові. Розсосереджений окремішньо в кожному творі, голос авторського Я, інкрустований тонами і обертонами з їх модуляцією сприймається в концептуальнім їх вивершенні в дванадцятитомнику на макро- та мікротвіленні. Вибране із творчих задумів доповнює цю думку, увиразнює її. Хоч задумане і тезисно окреслене майбутнє, творча програма перервана смертю, все ж у світлі автобіографічного синергену Олесея Гончара, його феномена імпліцитно притаманні свобода вибору, спонтанність і самоідентифікація в образах буття і зафіксоване в архівних записах є нереалізованою сутністю автора.

Форма задуманих майбутніх творів уяскравлена жанровою розкутістю. Зустрінемо в творчих задумах «Образок», «Повість про дитинство», «Голодна весна», «Бабуся та грізний Нечипорук», замальовку «Малюнки на бетоні»,

повість «Під відкритим небом», філософську комедію «Маг», роман «Великий Луг». Голос як розгорнута в часі і просторі метафора має концептуальне значення для автора, який розпізнає всі голоси в написаних творах та одночасно здійснює проєкцію у неповторно-індивідуальній виповненості.

Як зазначають В. Карпинський і К. Карпинський у статті «Синергетика людського життя», «період еволюційного розвитку людського життя характеризується актуалізацією детермінаційних відносин між людиною як суб'єктом індивідуального життя та об'єктивними життєвими змінами як наслідком активності суб'єкта. У результаті організованого впливу особистості на плин свого життя досягається стійкість розвитку на еволюційному етапі життєвого шляху» [3, с. 85–86].

Онтологічне підґрунтя вибраного із творчих задумів простежується на мікроклітинному виповненні в їх пафосному, гуманістичному аспекті, де всі голоси, миттєвості їх звучать в синонімічних і метафоричних означеннях степу, землі, сонця, неба, води, Дніпра, трав, вітрів і зображених ним героїв та уславлених митців зливаються, публіцистичним камертоном відлунюють у вічність. А вона теж звучить вже голосом Олесь Гончара, зверненим до нас: «Ми – це ж не тільки ми. Це ще й ті голоси, голоси, голоси! Що зблизька і здалека долинають до нас, супроводжуючи від коліски і до останнього причалу. І хіба є душа, невідклична до них, до тих голосів – ближніх чи дальніх?» [1, с. 450].

Публіцистичне багатоголосся у вибраному із творчих задумів письменника в підтексті їх задуманого здійснення має діалогічний зміст. Це діалог митця із самим собою, роздумами про філософію життя, почутий його голос, поклик творення як долання смерті.

Перемога смерті працею, творчістю визначає сутність метапрограми Олесь Гончара в океані подій і звершень. Слушно в цьому плані навести думку Ю. Устюшкіна: «Глибина метафізичного проникнення в таїни життя відкриває людині значення кожної події в житті й самого життя як цілісної й єдиної події... Лише від самої людини залежить, який сюжет події їй дійсно потрібен і яку роль при цьому вона відводить собі. Цей легкий абрис становлення та особливостей сенсу життя є необхідним, перш за все тому, що ідею, сенс особистої смерті людина може визначити для себе лише на основі логіки того знання, що стало законом її життєдіяльності» [4, с. 121].

Онтологічний аспект сутності світоглядних концепцій митця знаходимо в останніх рядках творчих задумів, які своєрідно перекидають місток з минулого через сучасне в майбутнє: «Не

голий же ти перед будучиною стоїш, а в шатах, одежах віків... І не дивись на них лише як на пережитки... Міряй і теперішнє, й грядуще життя досвідом тих, що були... Інакше ти – робот, функція, яка вмє їсти та обслуговувати автоматичні лінії... Щоб не стати рабом автомата, щоб лишитись володарем над ним і над самим собою – о, це не так просто...» [1, с. 466].

Публіцистичний голос митця часто виражається вустами героїв, але не втрачає при цьому своєї ідентичності. За своєю природою він діалогічний. Публіцистичний голос, почутий у сферах свого буття, уявлюваний і зреалізований наяву, виражений у розкутих, вільних жанрових формах. Мотто знаходимо в циклі задумів «Голоси»:

«Так може зватися ця книга.

Про весь досвід Життя. З епізодів, з фрагментів, більших і менших, а щоб склалася в єдине ціле. Голоси, почуті з різних відстаней, дальніх і ближніх, хай згармонізуються в музику вечірності, людського прощання з Найдорожчим, що тобі дарувало життя.

Вільна, розкута форма.

Безжанровість.

Але максимальна густота образності, художньої сконденсованості» [1, с. 450].

Вслухаючись у вишневий голос, голос Тичини, голос бабусі, Олесь Гончар сам озивається ліричним сплеском:

О хутори,
пронизані полинною печаллю,
у згустках золотих і синіх вечорів... [1, с. 451].

Ця ж тема асоціативно перегукується в іншому розділі «Голоси» з підзаголовком «Вільна книга» з промовистим епіграфом:

– За роботою і не зчуєшся,
як змигнувся день.
– А тут змигнулось життя... [1, с. 451].

У сповідальній формі Олесь Гончар ділиться своїми переживаннями з читачем: «Був сумнів: чи варто друкувати ці записи та сьогочасні роздуми з приводу них? Чи торкнуться чийось душу ці вільні авторські замальовки, уривки чиїхось голосів, на лету десь почутих, хоча для тебе не відбринілих і досі? Чи цікаві, може, тільки тобі самому, тобі одному?

А якщо не тільки тобі?

Подумалось так: хай буде ця книга без фабульних обмежень, розкута в своїй будові.

Вільна книга!

Хай еднають її ті голоси, що їх чує людина на життєвих дорогах і що, зрештою, становлять зібраний у тобі, згармонізований образ самого життя» [1, с. 452].

Щоб збагнути сюжетно-концептуальну канву думок про майбутні твори, відчутний діалогізм,

двоголосся, звернемося до теорії діалогізму М. Бахтіна, обґрунтовану ним у книзі «Естетика словесної творчості», де стверджується думка, що «повідомлення в його цілісності оформлено як таке зовнішньолінгвістичними моментами (діалогічними), воно пов'язано й з іншими повідомленнями. Ці зовнішньолінгвістичні (діалогічні) моменти і внутрішньо пронизують повідомлення» [5, с. 287].

Далі ця думка конкретизується і діалогізм мислиться як частина «архітектури» дискурсу: «...власне слово стає об'єктивним і отримує другий – свій же голос. Але цей другий голос уже не кидає (від себе) тіні, бо він виражає чисте відношення, а вся плоть слова, що матеріалізується, стає об'єктивною, віддається першому голосу» [5, с. 289].

Отже, доповнимо, що в онтологічному плані автор володіє безліччю голосів, запрограмованих так, щоб їх з вуст автора почули всі. Навіть відчуваючи пригасання, Олесь Гончар прагне бути серед творців життя, наповнитись їх енергією, творити свою вільну книгу з голосів:

- За роботою і не зчуєшся, як змигнеться день.
- А тут, – буде у відповідь, – змигнулось життя...

Живого, соковитого, чистого народного слова прагне душа. Наслухатись тієї мови, напитись з ясного її джерела!..

А десь там, у степах, зріє слово чисте, мов зоря... [1, с. 453].

Зоря, зіронька, зоряниця – улюблені образи митця, які поєднують світлові, кольорові, звукові, асоціативно-синонімічні ряди в одну Гончарову модель буття, витворену його словом.

Одночасно творчі задуми – це ще й своєрідні зримі видіння, як відлуння пережитого і спрагло озватися в нових живих голосах буття:

– Будуть війни, й безжальні люди обступатимуть тебе і нещасним будеш, і силу, може, втрачатимеш... Згадай тоді оцю Слобідку, людей її, трави і яблука оці – яблука твого дитинства, і легше стане тобі, і сили з цього джерела черпаеш... [1, с. 466].

Голос, пісня, мелодія звук в художньому слові Олесь Гончара стають вокалізованими образами, вони вібрують, передають стереоскопічну, онтологічну в своїй сутності різнобарвну картину дійсності, яка увиразнює всю гаму екзистенціальних відчуттів. Усе тоді оживає в звуках природи, голосах людей, мелодіях світу.

У «Щоденниках» теж зафіксовано переливи звуку, вслухання в їх різноголосся: «З луку долинають голоси солов'їв – скільки сумовитого в їхніх руладах!» [6, с. 262]. Без звуку все мертво, у ньому буйство життя:

«... і все шаленіє життям, все змішалось – солов'ї, жаби, вужі, комахи, все переплилось; і надвечір в цих левадах аж луна йде, весь зелений світ цей тьокає, квакає, лящить – і радіє, росте!..» [6, с. 263].

Олесь Гончар згадує Яновського, який дуже тонко передав вокалізацію звуку в «Чотирьох шаблях», у новелах-піснях.

«... Струна дає чистий до божевілля звук. Коливаються віки, вузьке коло часу поширюється на все життя всього народу. Рівна, прозора, проста до геніальності нота з'єднає віки» [6, с. 495].

Вокалізми реалізують семантику, відображаючи взаємопереходи, плинність буття. Фіксування вокалізмів засвідчує актуалізацію морально-етичних категорій буття людини. Можна говорити, що навіть одна фонема в художньо-публіцистичному світі Олесь Гончара є втіленням на мікроклітинному рівні інтелектуальної та естетичної думки письменника, у розмаїтих формах відображається в авторській свідомості.

Увійшовши у світ задуманих, ескізно окреслених творів, наповнившись їх голосами, стаємо подивованими з душі гуманіста, окрилюємось пафосом, любов'ю, і відчуваемо: у тому світі, тих голосах живемо ми, підносимось до його духовних устремлінь. Гаряче публіцистичне слово не вичахне у наших серцях – і від цього віра в безсмертя тих голосів, що луною-естафетою звучатимуть в інших поколіннях.

Поборник високих устремлінь, майстер виграненого слова, Олесь Гончар уважно ставився до вокалізму як осягнення духовності: «З усіх мистецтв найбільш перспективним, мабуть, виявиться музика.

Вона найбільш підготовлена до майбутнього», – занотовує в «Щоденнику» митець [6, с. 230].

Мовна, зоряна стихія, світло, колір і звук – у їх синтезі визначають творчу домінанту видатного майстра художнього слова. Віра в перемогу зоряних сил, тобто високого, світлого, божественного в людині є живою наскрізною домінантою творчого доробку Гончара.

Незатухаюча амплітуда спогадувань озвучує автора його ж голосами, і бринять вони в ньому вічністю й озвучують нас. Така публіцистична значущість слова Олесь Гончара.

1. Гончар О. Т. Твори : у 12 т. / Олесь Гончар. – К. : Наук. думка, 2001– . – Т. 8. Мала проза. Коментарі / упорядкув. та комент. Н. Г. Баштової. – 2009. – 496 с.

2. Галич В. М. Олесь Гончар – журналіст, публіцист, редактор: еволюція творчої майстерності : монографія / В. М. Галич. – К. : Наук. думка, 2004. – 816 с.

3. Карпинский В. В. Синергетика человеческой жизни / В. В. Карпинский, К. В. Карпинский // Великие преобразователи естествознания. Илья Пригожин // XIV Международные чтения, 18–19 ноября 1998 г. – Минск : Белорусский гос. ун-т информ. и радиоэлектроники, 1998. – 254 с.

4. Устюшкин Ю. М. Личная метафизика смерти // Идея смерти в российском менталитете / [под ред. Ю. В. Хен]. – С.Пб. : РХГИ, 1999. – С. 107–122.

5. Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества / М. М. Бахтин. – М. : Искусство, 1979. – 424 с.

6. Гончар О. Т. Щоденники : у 3-х т. / [упоряд., дож. оформ. М. С. Пшінки]. – К. : Веселка, 2002. – підгот. текстів, іл. мат. та передм. В. Д. Гончар] ; [ху- Т. 2 : 1968–1983. – 2003. – 607 с. : іл.

Подано до редакції 06. 12. 2013 р.

Tsupiak I. K. Publicistyk voice of Oles Honchar in context of creative ideas.

«From creative ideas» it is singled out journalistic voice of Oles Gonchar and considered in the context of dominant synthesized as light, color, sound like a kind of ontological models of life pattern. The voice of the author and the voice of his characters appears in their unity as metaprogram of future creative accomplishment plan.

Keywords: voice, author, sound, note, I am the author, creative vision, life, publicistic.

Цюпьяк И. К. Публицистический голос Олеся Гончара в контексте творческих замыслов.

«С творческих замыслов» выделяется публицистический голос Олеся Гончара и рассматривается в контексте как синтезированная доминанта света, цвета, звука, как своеобразная онтологическая модель образной системы жизни. Голос автора и голос его героев предстают в их единстве как метапрограмма будущего творческого свершения задуманного.

Ключевые слова: голос, автор, звук, нота, авторское Я, творческий замысел, бытие, публицистичность.

